

GÜNAY RZAYEVA
gunay.rza@inbox.ru

ÜRƏKLƏRDƏ YAŞAYAN QƏHRƏMAN

"Tarix bu gün də bilməlidir ki, ikinci dünya müharibəsində Azərbaycan respublikasının xidməti, fəaliyyəti, rolu çox böyük olmuşdur. Bizim üçün ikinci dünya müharibəsində, faşizmə qarşı aparılan böyük vətən müharibəsində iştirak etmiş hər bir şəxs yüksək hörmətə malikdir."

Heydər Əliyev

Açar sözlər: Böyük Vətən Müharibəsi, İlk sovet ittifaqı qəhrəmanı, İsrafil Məmmədov, 9 may Qələbə günü, Gəncə.

Keywords: Great Patriotic War, Hero of the Soviet Union, İsrafil Mamedov, Victory Day of 9 May, Ganja

Ключевые слова: Вторая мировая война, Героя Советского Союза, Исафил Мамедов, 9 мая День Победы, Гянджа?

Böyük Vətən müharibəsinin faşizm üzərində qələbəsindən 75 il keçməsinə baxmayaraq bu, bəşəriyyətin gördüyü ən dəhşətli, misli görünməmiş savaş idi. Milyonlarla insanın vətən uğrunda həyatını itirdiyi savaş yaddaşlarda ikinci dünya müharibəsi olaraq qalmaqdadır. Minslərlə azərbaycanlı vətəndaş Böyük Vətən müharibəsinin ağır illərində düşməne qarşı sinəsini sipər edərək bəşəriyyətin köllüyündən xilas edilməsində xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsinə yazdı.

Tarix boyu qələbəyə inanan millətlərdə vətənə xidmət etmək və qəhrəmanlığa yüksəlmək ar-

zusu olmuşdur. Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində döyüşkən Azərbaycan oğulları vətən torpağını işğalçılardan təmizləməkdə igidlilər göstərirdilər.

Xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinin kökləri çox dərinlidir. Bu, tarixin hər mərhələsində öz şanı, varlığını, qüdrətini qoruyub və gələcək nəsillərə çatdırıb. Tarix həmişə sərkərdələr, qəhrəmanları yetişdirib. Bu qəhrəmanlardan biri də 22 mayında Azərbaycanı ilk Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adını almış, adını qızıl hərflərlə hərb tarixinə yazdıran yenilməz leytenant İsrafil Məmmədovdur. Xalqımızın müstəqillik tarixi də möhür belə qəhrəmanların adı ilə bağlıdır. Yaddaşlardan və tarixin səhifələrindən silinməyən bu şəxs cəmi 27 il ömür yaşasa da həqiqi qəhrəman obrazını yaratdı.

Əslən Şomkirin Qapanlı kəndindən olsa da, 1919-cu il martın 16-da Gəncə şəhərində yoxsul kondi ailəsində anadan olmuşdur. Gəncə şəhər 1 saylı orta məktəbdə təhsil almışdır. Təhsilini başa vurduqdan sonra 1939-cu ildə könüllü olaraq Sovet ordusu sıralarına getmişdir.

Tarix Böyük Vətən müharibəsi kimi düşmüş bu savaş miqyasına, vurulan maddi zərərini həcmi və holak olmuş insanların sayına görə böşər tarixində baş vermiş müharibələrin ən dəhşətli-dirdir. 1941-ci il iyunun 22-də faşist Almaniyasının

hücumu ilə Azərbaycanın da daxil olduğu Sovet İttifaqı faşizm ilə ölüm-dirim savaşına başladı. Müharibənin ağır günlərində İsrafil Məmmədov ilk döyüşlərdə özünü qorxmaz, igid bir döyüşçü kimi göstərdi. Baş serjant İsrafil Məhərrəm oğlu Məmmədov rəhbərliyi altında 1941-ci ilin 3 dekabrında Moskvanın şimalında yerləşən Novqorod vilayətinin Pustinka kondi yaxınlığında 20 nəfər döyüşçüsü ilə 400 nəfərdən çox düşmən qüvvəsinin 9-10 saatlıq aramsız hücumlarını dəf edərək mövqelərini daha da möhkəmləndirdilər. O, cəsarətlə kəşfiyyata gedir, mahir atıcı kimi düşmənin zabit və əsgərlərini məhv edirdi. Almanlar ağır texnika ilə hücum etmək planı hazırlamışdılar. Əvvəlcə toplardan atəş açaraq sonra piyada ilə yürüşə keçirdilər. İsrafil Məmmədov öz əsgərlərinə səssiz olmaq əmrini verərək düşmənin daha yaxına gəlməsini gözlədi. Düşmən əsgərləri irəli gəldikdə isə pulemyotu götürərək onları "biçməyə" başladı. Qüvvələrin qeyri-bərabər olmasına baxmayaraq, gəncəli döyüşçü şəxsən özü 70 nəfərə yaxın alman əsgərini və 3 zabitanı öldürərək qarargahı xilas etdi. Bu hünərə görə o, yüksək mükafatla təltiflənirdi. Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 11 dekabr 1941-ci il tarixli fərmanı ilə İsrafil Məhərrəm oğlu Məmmədov alman faşist işğalçılarına qarşı vuruşmada göstərdiyi igidliyi və qəhrəmanlığa görə yüksək fəxri ada - Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görüldü. O, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüş ilk azərbaycanlı idi. Dörd gündən sonra dekabrın 15-də döyüş meydanına Şimal-Qərb cəbhəsinin komandanı, general-leytenant şəxsən özü qəhrəmanın hüzuruna gəldi. Azərbaycan xalqının mard oğluna Lenin ordeni və "Qızıl ulduz" medalını şəxsən özü təqdim etdi. İsrafil Məmmədov dedi: "Mənim 22 yaşım var. İndi həyatımın əsl mənasını daha çox fəişət məhv etməkdə görürəm. Nə qədər ki, sağam, mən bu amalla faşizmə qarşı vuruşacağam". Sonra igid döyüşçüyə P.A. Kurovçin öz döyüş avtomatını bağışladı.

Sovet İttifaqı qəhrəmanı 1942-ci ildə Azərbaycana öz doğma yurdu olan Gəncəyə gəlir. Gəncəlilər İsrafil Məmmədovun gəlişini böyük izdihamla qarşılayırlar və yol boyu gülmə-gülməyə başlayırlar. O zamankı qəzetlərdə də İsrafil Məmmədovun qəhrəmanlığından bəhs edən məqalələr yazılır. Xalq şairi Səməd Vurğun 1942-ci ilin yanvar ayında qəhrəmanın şücaətindən fə-

rəhlənərək "Azərbaycan balası" şerini ona həsr etmişdi:

*Şair Nizaminin gözəl Vətəni,
Qoynunda bəsləyib, böyütdü səni.
Oxşadı alını ulduzu göylər,
Açdı qucağını gül üzli səhər.
Bir yanda Xoşbulaq, bir yanda Qoşqar,
Bizim dünyagörmüş o qoca dağlar!
Kəpəzin, Göy-gölün tami; havası,
Qayalar döşündə qarlı yuvası.
Sən Qızıl Orduya gəldiyin zaman
Alından öpərək demirdi anan:
"Get oğlum!" Yoluna uğurlar olsun
Vətən məhəbbəti sənə yar olsun!
Şəhrətin olmuşdur dillərdə dastan,
Hünərlə yaradır şöhrəti insan.
Adınla fəxr edir bizim yamaqlar,
Muğan çöllərində ötmə tarlaclar.
Adınla fəxr edir seirlə sənə!
Ölməz qəhrəmanlıq, ölməz məhəbbət!
Səndən aşılarda deyib coşurlar
Adına indidən dastan qoşurlar.
Oxu bu şeirimi, al salamını,
Gözümə qoymadın mənim kağımı.
İnan ki, aləmdə nə qədər sağam,
Sənin dastanını mən yazacağam.*

O, tez-tez cəbhə yoldaşlarına məktub yazırdı. Məktublarn birində yazırdı: "Salam, Əli qardaşım! Sənə Xəzərin sahildən bol-bol salamlar göndərirəm. Yaroslavlda sizlərlə keçirdiyim günləri heç unuda bilmirəm. Çox gözəl günlər idi. Cəbhədən 1943-cü il mayın 28-dən çıxmışam. Bakıda Komsomolun Mərkəzi Komitəsində işləyirəm. Cəbhə üçün yaman darıxıram. İstəyirəm ki, mən cəbhəyə göndərsinlər, amma yene göndərmərlər. Önsüz də gedəcəyəm, mütləq gedəcəyəm".

Çox keçmiş ki, Sovet İttifaqı qəhrəmanın cəbhəyə getmək arzusu reallaşır. Öz xahişi ilə yenidən döyüş meydanına atılır. Faşistlərə sonsuz nifrətinə dönə-dönə nümayiş etdirən İsrafil Məmmədov cəbhədə cəsarətlə vuruşur. Lakin bu döyüşdə də ağır yaralanır. Üçüncü yara qəhrəmanın səhəhtini tam sarsıdır. Aldığı ağır yaralara görə 1946-cı ildən sonra vaxziyyəti günü-gündən pisləşir. Müalicə üçün Yalta şəhərinə yola salınır. 1946-cı il mayın 1-də müalicə aldığı Yalta şəhərində şebhidlik zirvəsinə qovuşur. Azərbaycan

can Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi M.C.Bağrov onun Fəxri Xiyabanda dəfn olunması barədə tapşırıq verir. Müalicə aldığı Yalta hospitalında yatdığı çarpanıyın baş ucunda tapılan vəsiyyətnaməsindən sonra onun nəşi may ayının 6-sı Bakıya gətirilir. Vəsiyyətnamədə yazılırdı: "Məni Gəncədə - "Xan-Bağ"ın da dəfn edin".

Bələliklə, Gəncədə vida mərasimi hazırlanır. Dəfninə növbə doğulub boya-başa çatdığı şəhərlərdən, bütün Azərbaycanından, hətta Sovet İttifaqının bir çox yerlərindən doğmalar, dostlar ilə yanaşı yüksək vəzifəli dövlət memurları, ali rütbəli hərbiçilər də gəlmişdi.

İsrafil Məmmədov 1941-ci ildə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı aldığıdan sonra Gəncə şəhəri M.A.Abbasovda 42 ünvanında 3 mərtəbəli yaşayış binasının 1-ci mərtəbəsində ev verir. Qəhrəmanın adı əbədiləşdirmək üçün 1946-cı ilə kimi yaşadıq ev muzey kimi fəaliyyətə başlayır. Muzeyin rəsmi açılışı 1985-ci il may ayının 6-da 23-üzdə qələbənin qırx illiyi ilə əlaqədar olub. Qəhrəmanın həyat yoldaşı Yevdokiya İvanovna, qızları Qalina və Svetlana da gəlmişdi. Gəncə şəhər Mədəniyyət İdarəsinin təşəbbüsü ilə ictimaiə osaslarla yaradılmış və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 17 sentyabr 1990-cı il 376 nömrəli əmri ilə bu ev dövlət muzeyi kimi fəaliyyətə başlayır. Ev-muzeyi 4 böldəndən ibarətdir və hər bölmədə müxtəlif eksponatlar nümayiş etdirilir. Muzeydə 300-dən çox eksponat və qəhrəmanın həyatını əks etdirən 161 ədəd fotoşəkillər saxlanır. Burada İsrafil Məmmədovun ovtifəngi, çantası, xəncəri, çəkmələri, evinə aid stol və stulları, mətbəx avadanlıqları və digər maraqlı əşyalar var. Həmçinin Sovet İttifaqı Qəhrəmanının anasına, ailəsinə yazdığı məktublər, anasının ona yazdığı məktublər, ailə fotosəkilləri və qəzetlərdə onun haqqında yazılmış məqalələr də yer alıb. Qəhrəmanın vətən uğrunda göstərdiyi böyük şücaətlərə görə oxuduğu Gəncə şəhər I saylı tam orta məktəb və küçə onun adına verilmişdir.

"Gəncə Bahadırı" adlandırılan qəhrəmanın adı sovetlər diyarının hər yanına yayıldı. İsrafil Məmmədov və onun düşüş dostlarını bütün ölkə tanıyır və sevirdi.

Ümumittifaq Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi katibi A.S.Serbakov partiya iclasında məruzə edərək İsrafil Məmmədovun qəhrə-

manlığından söz açmış, onu "sovet pəhləvani" adlandırmışdır. Ölkənin on nüfuzlu qəzetləri İsrafil Məmmədov haqqında məqalələr dərc edirdi. Onlardan biri - "Pravda" qəzeti vətən müharibəsi cəbhələrində müxtəlif millətlərin nümayəndələrindən ibarət olan əsgərlərin düşüş düşüncəsinə həsr etdiyi baş məqalədə yazırdı: "Azərbaycan xalqı öz şanlı oğlunun qəhrəmanlığı ilə fəxr edə bilər. Onun igidliyinə Sovet İttifaqının bütün xalqları heyran qalıb. "Əgər siz bilmək istəsəniz, cəbhə dostluğu, döyüşdə qarşılıqlı yardım, qayğı nədir, onda inamla, ifixarla deyə bilərsiniz: "Sovet İttifaqı Qəhrəmanı İsrafil Məmmədov və onun yoldaşlarına baxın". Baxın və ibrət götürün!"

İsrafil Məmmədov və onun dostlarının qəhrəmanlığı döyüşçü mətanətinin, mənəvi məğlubləndirməliyin, əsgərlərin sarsılmaz düşüş dostluğuna əsas nümunəsi idi.

"Krasnaya zvezda" qəzeti 1941-ci il dekabrın 23-üdə yazırdı: "Sovet ölkəsi əsil qəhrəmanlar yetişdirir, bəşevik keyfiyyəti, qorxmazlıq, qəhrəmanlıq əzmi tərbiyə edir, düşməne qarşı kin və nifrət hislərini artırır. Sovet xalqı İsrafil Məmmədov kimi qəhrəmanı tərbiyə etmişdir. Onun qəhrəmanlıq və şücaəti bütün ölkəyə yayılmışdır".

İsrafil Məmmədov əsil vətənpərvər insandı. Onun vətəna, xalqa olan məhəbbəti tükənməzdi. İgidlilik, cəsarət, möhkəm iradə, lazım gəlsə vətən uğrunda canını belə qurban vermək əzmi ona xas olan yüksək keyfiyyətlərindən.

Azərbaycan ümummilli lideri Heydər Əliyev onun haqqında belə demişdi:

"Gəncəlilər həmişə Azərbaycan xalqının qəhrəmanlığını dünyaya tanıtmışdır. Heç təsadüfi deyildir ki, İkinci Dünya müharibəsi illərində əsil qəhrəmanlıq nümunəsi göstərərək Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülən ilk Azərbaycan oğlu, gəncəli balası İsrafil Məmmədov olmuşdur. Bizim ilk Sovet İttifaqı Qəhrəmanı İsrafil Məmmədov Azərbaycan xalqına nə qədər böyük sevinc gətirdi! Böyük Vətən Müharibəsi bir daha təsdiq etdi ki, Azərbaycan xalqı on ağır sınaqlardan üzünə çıxmağa, misilsiz şücaət və rəşadət göstərməyə tam qadirdir!"

İsrafil Məmmədov ikinci dünya müharibəsində döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlığa, şücaətə görə xalqın dilində əzəb olub. Xalqın dilində əzəb olan qəhrəmanın adı növbəti cərasında,

eləcə də qəzet və jurnalların birinci səhifələrində, məqalələrinin əsas başlıqlarında "Azərbaycan Pəhləvani", "Sovet bahadırı" olaraq yazılırdı. Onun qəhrəmanlığı haqqında sayısız-hesabsız əsərlər yazılıb. Böyük Vətən müharibəsi illərində Mir Cəlil Paşayev də qələminə süngüyü çevirib. Görkəmli yazıçısı İsrafil Məmmədovun qəhrəmanlığını ilhamlanaraq onun şərəfinə "İsrafil" adlı kitab və "Qəhrəmanın yəni" adlı geniş bir öçerk həsr etmişdir. M.C.Paşayev "İsrafil" adlı kitabında yazmışdır: "Teleqraflar, radiolar, qəzetlər, məktublər İsrafil Məmmədovun göstərdiyi şücaət xəbərini vətəna gətirəndə hamımda artıq həyəcan keçirən Ələkbər qızı Gülsüm, İsrafil öz südü ilə bəsləyən, əməyi ilə böyüyən ana olmuşdu. Sovet dövləti İsrafilə Lenin ordeni və Qızıl Ulduz nişanı verməklə onu Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adlandırdı..."

Azərbaycan xalqının Böyük Vətən müharibəsindəki cəbhə qəhrəmanlığı və arxadakı misilsiz fədakar əməyi, vətənəmə namusla xidmət etməsinin parlaq nümunəsidir. İsrafil Məmmədov qəhrəmanlığı ilə xalqımızın şərəfli tarixində yeni səhifə açmış gəncəlilərin qəlbində əbədi yaşayacaq qəhrəmanlardır. Böyük Vətən Müharibəsində 700 minə qədər azərbaycanlı iştirak edib. Cəbhələrdə göstərdikləri qəhrəmanlıqlara görə 128 azərbaycanlı Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görüldü. 30 nəfər şərəf ordeni, 170 min əsgər və zabitmiz isə SSRİ-nin müxtəlif orden və medalları ilə təltif olunubdur.

Faşizm üzərində qələbənin il dönümləri münasibətilə dünənən bir çox ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da dövlət səviyyəsində müxtəlif tədbirlər planı həyata keçirilib. Böyük Vətən müharibəsində qəhrəmanlıq göstərən, hətək olmuş igidlərə Azərbaycan Respublikasının hər yerində abidələr ucaldılmış, xatirə lövhələri vurulmuşdur. Qədrilən xalqımız bu qəhrəmanları yad edərkən mənəvi borclarını yerinə yetirir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev Respublikamıza rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə müharibə veteranlarını problemolun xüsusi diqqət yetirib, onlara hətərətəli qayğı ilə yanaşı və sosial məsələlərinin həlli istiqamətində mühüm addımlar atıb. Məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycanda ilk dəfə olaraq 1994-cü ildən 9 may - Qələbə Günü kimi qeyd olunur. Ümummilli Lider müharibə veteranlarını

"Xalqımızın qızıl fondu" adlandırıldı. Ulu öndər Heydər Əliyevin bu səhədki siyasətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev İkinci Dünya müharibəsinin ağır və çətin sınaqlarından keçmiş veteranların qayğılarına həssaslıqla yanaşır. Hər il 9 May - Qələbə bayramı ərəfasində Prezident İlham Əliyevin müharibə veteranlarına qayğının artırılması, onların sosial müdafiəsinin daha da möhkəmləndirilməsi ilə bağlı sərəncamlar imzalaması artıq ənənə halını alıb. İkinci Dünya müharibəsinin veteranları xalqımızın fəxridir. Onların müharibə illərində göstərdiyi qəhrəmanlıqlar bu gün də böyük hörmətlə xatırlanır, həlak olan soydaşlarımızın xatirəsi çatıramla yad olunur. Böyük Qələbənin qazanılmasından 75 il keçsə də, İkinci Dünya müharibəsində misilsiz şücaətlər göstərmiş xalqımızın xidmətləri heç vaxt öz əhəmiyyətini itirmir.

Qəhrəmanlar isə heç vaxt unudulmur. Ona görə ki, qəhrəmanlardan əmanət olaraq aldığımız, üzərində xoşbəxt və firavan yaşadığımız, bu gözəl yurdumuzu, dilimizi, məniyyətimizi qoruyub saxlamaq və gələcək nəsillərə ötürmək bizim mənəvi borcumuzdur. İkinci Dünya müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçən Azərbaycan övladlarımız heç vaxt yaddaşlarımızdan silinməyən qəhrəmanlıq və şücaəti gənc nəsillər üçün əsil vətənpərvərlik nümunəsidir. Bu qələbənin qazanılmasında misilsiz xidmətlər göstərmiş, zəngin döyüş yolu keçmiş insanların həyatını qələbə nümunədir. Onlar dam bəzimiz qəlbimizdə yaşayacaqlar.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

- 1.Seməd Vurgun " Seçilmiş əsərləri " II cild "Sərq-Qərb " - Bakı 2005, səh 74
- 2.M.C.Paşayev " İsrafil " - Uşaq və gənc Ədəbiyyat nəşriyyatı , Bakı 1942
- 3.Azərbaycan tarixi, VII cild, Bakı - Elm, 2008, səh 440
- 4."Odlu-olovlu illər" Masallı, 2007
- 5.İsrafil Məmmədov- https://az.wikipedia.org/wiki/İsrafil_Məmmədov
- 6.https://az.wikipedia.org/wiki/Böyük_Vətən_müharibəsi
- 7.I.Z.İsmayilov "Azərbaycanlıların II Dünya müharibəsində iştirakı " - Bakı-2000, səh 31